

(پیشینه تاریخی هرات)

(هرات و تاریخچه آن)

هرات از باستانی ترین شهرهای آسیا است که از شهرهای معروف خراسان صدر اسلام کوشان شهر قبل از اسلام و آریای قبل از کوشانیان بوده است شهر هرات در پیشینه تاریخی خود ملتقای مدنیت های متفاوت شرق و غرب بوده زمانی در مسیر راه ابریشم قرار داشته و یکی از نقاط تقاطع راه های مهم آسیای مرکزی بود

بزرگترین سندی که از هرات قبل از اسلام نامبرده کتاب وندایید "اوستا" است در فقره نهم از باب اول این کتاب درباره هرات چنین درج است.

من اهورامزدا هستم در بهترین مکانهای شهرهای که آفریدم ششم "هرای و هرات" دارای بسیار رودخانه است هرآینه اهریمن قتال بر ضد آن تگرگ فقر را پدید آورد.

هرات شهری است که با گذشت زمان تا حد زیادی شکل کهنسالی خود را حفظ کرده است.

تاریخ هرات را میتوان تادوره هخامنشی ها و قبل از آن تعقیب نمود جغرافیه دان معروف بطلموس نیز از هرات ذکر نموده است.

یعقوبی در **البلدان** درباره **هرات** مینویسد **هرات** از شهرهای بیشتر معمور خراسان و مردم آن از خوشروترین مردم آن دیارند **واحنف ابن قیس** در زمان خلافت **حضرت عثمان "رض"** **هرات** را فتح نمود.

طبری ساختن **هرات** را بدست **اسکندر** میدانند و مینویسد وی یعنی **اسکندر** بگفت تا سه شهر بسازند سه شهر به خراسان بود که **هرات**، **مرو** و **سمرقند** بود. **یاقوت حموی** جغرافیه دان **اسلامی** 575 تا 627 هجری قمری درباره **هرات** مینویسد: **هرات** شهر بزرگ بانامی است در خراسان بیشه آن پر خیر و پر برکت است من در آنجا بوده ام و در جهان از نظر نیکوئی و وسعت ارزاق و بسیاری جمعیت و بازارها و آبادانیها همانند نداشت.

یکی از روایات قدیم درباره **هرات** که در **تاریخنامه** **هرات** است که مولف آن **سیف الدین محمد ابن یعقوب هروی** در قرن هفتم هجری است موصوف از قول **شیخ عبدالرحمن عبدالجبار** مینویسد: نخستین قریه ای که در خراسان بزرگ اعمار گردید قریه **فوشنج** یا **زنده جان** امروزی است که بعداً **شهر هرات** در هفت فرسنگی آن اعمار شده است اما در اصل بنای **شهر هرات** روایات تاریخی مختلفی وجود دارد. عده به این عقیده هستند که **هرات** توسط **فوشنگ بن افراسیاب بن نمرود بن کنعان** بنأ شده است **شیخ عبدالرحمن** درباره بنای **هرات** هشت روایت را ارایه مینماید که یکی از این روایات که مفصل تر است چنین درج شده است.

در عصر طهمورث بن هوشنگ پنج هزار فامیل از ظلم شاه فراری شده بودند که بعد از مدتی سرگردانی در اطراف کابل و قندهار بلاخره بطرف غور رفته سرانجام در او به مستقر شدند. که بعد از گذشت ایامی در راحت و آسایش مخالفت بین دو قبیله از آنها بوقوع پیوست.

که قبیله مغلوب در اطراف **مالان ساکن** گردیده و قبیله فاتح از آنها باج خواهی مینمود تا اینکه **زنی بنام شمیره دختر جمان فریدون** یکی از اخلاف **کیومرث** در جستجوی راهی برای نجات از باج خواهی گردید موصوف بعد از مشوره با مردم نامه به هیاطله که حکمران قبیله فاتح بود فرستاد و در آن پیشنهاد پراخت باج و خراج **چهار ساله** را در یک مرتبه نمود:

هیاطله این پیشنهاد را پذیرفت و برای مدت چهارسال دست هیاطله از باج خواهی کوتاه گردید. شمیره درین مدت قلعه ساخت مستحکم بادیوارهای بلند و خندقی به همکاری مردم وانرا "دژ شمیران" مسمی نمود دیوار قلعه هفت فرسنگ طول داشت و در هر فرسنگ دارای دروازه مستحکم بود که دودر دوازده دروازه آن پاسداری مینمودند بعد از گذشت چهارسال وقتی قبیله قالب تقاضای باج نمودند در برابر خود قلعه رامشاهده نمودند که بسیار مستحکم و دارای دیوارهای مرتفع و خندقی به اطراف آن بود وقتی خبر ساختن این قلعه به هیاطله رسید از باج خواهی منصرف شد . باگذشت زمان و ازدیاد نفوس قلعه گنجایش جمعیت زیادرانداشت مردم به کلان خود که در آن وقت خرنوش بن سام بن نریمان بود مراجعه نموده و خواستار شنیدن از پادشاه منوچهر در مورد توسعه شهر گردیدند خرنوش به اعمار شهر که هندژ پرداخت کهندژ شهری بود بادیوارهای به ارتفاع پنجاه گز و خندقی در اطراف دارای دودر وازه یکی به سمت شمال و دیگری به سمت جنوب .

این شهر در زمان بهمن بن اسفندیار بن گشتاسب تکمیل گردید .

شهر کهندژ نیز به مرور زمان برای مردم کوچک شده مان بود که سر کرده آنها از غاغوش تخصیص شهری دیگری را در کنار کهندژ برای مردم خواست و در اعمار این شهر (4000) کارگرو (400) معمار مصروف کار شدند و آنرا بعد از هشت سال تکمیل نمودند از این روایت روشن میگردد که قدیمترین بنای شهر هرات همانا قلعه شمیران (یا ارگ امروزی) سپس کهندژ و سرانجام شهر سومی یا چهار محل که بعد از اسلام تکمیل شد میباشد و نیز از این اسناد تاریخی آشکار میگردد که هرات در زمان ساسانیها مرکز مهم جنگی بود است که تحت نفوذ یفتلی ها قرار داشت شهر هرات از دو قسمت متمایز از یکدیگر متشکل است که یکی شهر قدیمی و اسلامی و دیگری شهر جدید که در سال 1313 هجری شمسی ساخته شده است کهندژ و قسمتی

از شهر دوره تیموری که به منطقه خیابان واقع اند و مخروبه بیش نمیباشند خارج این تقسیم بندی اند شهر قدیم هرات در یک مربع 1200 متر بر 1200 متر طرح ریزی شده که دارای چهار برج بزرگ بوده است که برج شمال شرقی بنام کلان بیگ برج جنوب شرقی بنام عبدالله مصری برج جنوب غربی بنام خاکستریا خاک برسرو برج شمال غربی بنام فیل خانه مسمی بوده است علاوه از برج ها بزرگ دیوارهای شهرداری برج های کوچکی بوده است که در دفاع از شهر از آنها استفاده مینمودند.

شهر قدیم هرات دارای چهار دروازه بوده که در چهار سمت بازمیگردید تنهادر سمت شمال شهردرو دروازه داشت دروازه شرقی بنام درب خوش جنوبی بنام درب فیروز آباد یا درب قندهار دروازه غربی بنام درب عراق و دروازه شمالی به سمت شرق بنام قطبیچاق و دروازه شمالی به سمت غرب بنام درب ملک که هر دروازه دارای پلی بود بالای خندقی که در اطراف شهر حفر گردیده بود. هرات دارای چهار محل بود.

1_ محله قطبیچاق

2- محله مهمنداها

3_ محله بردرانی ها

4_ محله عبدالله مصری

بطور عمده سه مرکز در شهر وجود داشته.

1- ارگ محل اقامت حاکم شهروادارات دولتی

2_ مسجد جامع کانون اجتماعات مذهبی

3- چهارسوق محل تجارت

هرات دارای سیستم منظم آبرسانی "تجارتی" "دفاعی" و مواصلات بوده است. که حوض های زیادی داشته و سردابهای آن در شهر قدیم به (14) میرسد مساجد شهر قدیم هرات به (82) مسجد میرسد. شهر قدیم هرات که تاریخ 3500 ساله راپشت سر گذاشته از دوره اسلامی در آن دارالضرب وجود داشته که دارالضرب آن سکه های ضرب شده که مربوط دوره عباسی است وجود داشته خصوصیات سکه های دارالضرب هرات از این قرار است. وزن 3/2 گرام 24 میلی متری که هر یک روی آن هرات نصر بن سعد نوشته شده و همچنان سکه از مامون عباسی ضرب هرات در سال 206 هجری قمری در موزه کابل به شماره (51) و دومی به شماره (62) قید

است. خصوصیات سکه های دارالضرب هرات در زمان سلطان حسین بایقرا از این قرار است.

روی سکه متن: السلطان العظم ابو الغازی. حسین بهادر خلدالله ملک والسلطانہ داخل یا وسط بود.

پشت سکه متن: لااله الاالله محمد رسول الله حرف هردو قسمت بالاحاشیه ابوبکر صدیق عمر فاروق عثمان ذوالنورین علی المرتضی دارای وزن 4/7 گرم قطر 2/1 سانتی متر جنس نقره.

ابومسلم خراسانی اولین کسی است که اعلان استقلال هرات را از دست اعراب نمود بعداً طاهرایان "صفویها" غزنویها "غوریها" سلجوقیها "تیموری ها" دهرات حکومت کرده اند.

حمدالله مستوفی مینوسید: شهر هرات در زمان حکومت ملکان غوری دوازده هزار دوکان شش هزار حمام و سیصد و پنجاه کاروانسرا و آسیاب و مدرسه و خانقاه و (444000) هزار خانه مردم نشین آباد داشته است.

ملسن مینویسد: گدام و باغ آسیای میانه (هرات) زیر نظر اداره مترقیانه حکمران محلی سلسله غوری ها دوباره کامرانی خود را بازیافت یک بار دیگر شهر صاحب نفوس گردید و قصرها مجدداً اعمار گشت و کاروانسراها و تیمچه ها دوباره باز شد مرتبه دیگر شهر هرات عظمت و شکوه خود را در ثروت و زندگی پرتجمل بازیافت در ظرف (130) سال قصرهای شاهی با خزاین قیمت بهامزین گردیدند. و شهرت زرگران طلاکار و نقره کار به تمام آسیای میانه پخش گردید و دیوارهای شهر از انواع اعمار گردید و دروازه های شهر باکنده کاری های عالی اعمار گشت و با فلز صیقل مشبک گردید. هرات طوریکه بیان نمودیم قبل از دوره تیموریان و در دوران درخشان تیموریان از زمان شاهرخ و خانم فرهنگ دوست و ادب پرور آن گوهر شاد بیگم تا عصر سلطان حسین بایقرا و وزیر دانشمندان امیر علی شیر نوایی آباد بوده و مرکز هنری و فرهنگی بشمار میرفته و همچنان نگین در خراسان درخشید

گردآورنده :

همایون مهندس زاده

عضو مسلکی آبدات تاریخی